

Danuta Gonet

Akademia Rolnicza we Wrocławiu

TENDENCJE ZMIAN W ORGANIZACJI SKUPU SUROWCA W PRZEMYSŁE CUKROWNICZYM

1. Wstęp

Proces integracji Polski z Unią Europejską wymagał harmonizacji polskiego prawa z unijnym. W zakresie regulacji rynku cukru pierwsze działania podjęto już w 1994 r. Ich wyrazem była uchwalona 28 sierpnia ustawa o regulacji rynku cukru i o przekształceniach własnościowych w przemyśle cukrowniczym (DzU 1994 nr 98, poz. 473), wprowadzająca niektóre podstawowe instrumenty unijnej polityki rynkowej, takie jak limitowanie krajowej produkcji cukru czy system cen minimalnych. Ustawa zakładała również dokonanie koniecznych zmian w warunkach rynkowych przekształceń własnościowych w przemyśle cukrowniczym. Niedociągnięcia „ustawy cukrowej” z 1994 r. próbowano poprawić na drodze nowelizacji (DzU 1996 nr 52, poz. 724) w 1996 r. Przyjęte rozwiązania prawne zostały zmienione i zastąpione w czerwcu 2001 r. nową ustawą (DzU 2001 nr 76, poz. 810), która jeszcze bardziej zbliżała zasady regulacji krajowego rynku cukru do stosowanych w Unii Europejskiej (Gonet 2004). Obecnie obowiązuje Rozporządzenie Rady WE 1260/2001 z 19.06.2001 (OJ L 178, 30.06.2001). Wymienione akty prawne w istotny sposób wpłynęły na rynek cukru i ukształtowały wieloaspektowe zmiany w przemyśle cukrowniczym – zmiany prawne, własnościowe, organizacyjne, techniczne i technologiczne (Urban 2004). Wywierają one bardzo duży wpływ na pojedyncze cukrownie i stanowią wypadkową ich egzystencji i działań. Mimo różnych decyzji będących implikacją uwarunkowań prawnych, nadrzędnym celem działania każdej cukrowni będzie dążenie do optymalizacji zysku, a co za tym idzie – ukształtowanie na odpowiednim poziomie opłacalności produkcji cukru.

2. Cel, źródło materiałów, metodyka

Jednym z czynników wywierających wpływ na koszty produkcji cukru, kształtujące jednocześnie jego opłacalność, są koszty skupu surowca; ich poziom jest uzależniony m.in. od właściwej organizacji samego skupu i przewozu surowca, jakim są buraki.

Celem niniejszego opracowania było określenie kierunków zmian w organizacji skupu i towarzyszących im czynników. Analizie poddano koszty skupu ogółem i wybrane ich elementy składowe za okres 1999-2003. Zakres przestrzenny dotyczył obszaru działania cukrowni „Strzelin” SA. W opracowaniu posłużono się danymi liczbowymi pochodzącymi z działów księgowości surowcowej i finansowej. Przy realizacji podjętego tematu wykorzystano metodę opisową i porównawczą (Kopeć 1983; Ryznar 1999; Stachak 1979) oraz zastosowano technikę tabelaryczną.

3. Wyniki badań

Skup buraków cukrowych jest ważnym elementem organizacji bazy surowcowej cukrowni. Organizacja skupu surowca ma duże znaczenie, ponieważ musi zapewnić jego synchronizację z produkcją. Zharmonizowanie dostaw do cukrowni pozwala na ograniczenie kosztów składowania, wpływa na poprawę organizacji produkcji oraz efektywności ekonomicznej procesów produkcyjnych cukrowni (Urban, Urban 1996).

Cukrownia „Strzelin” SA, będąca obiektem badań, należy do Śląskiej Spółki Cukrowej SA, której cukrownie od 26 marca 2003 r. stały się własnością francuskiego koncernu Saint Louis Sucre International SA, należącego do niemieckiej grupy Südzucker. Skup buraków cukrowych był prowadzony na placu fabrycznym oraz w terenowych punktach odbioru (TPO). Tendencja do koncentracji skupu doprowadziła do ograniczenia odbioru surowca w TPO na korzyść bezpośredniego odbioru z pól do cukrowni. W analizowanym okresie 1999-2003 zlikwidowano trzy terenowe punkty odbioru, ograniczając się do jednego centralnego, znajdującego się na placu fabrycznym (tab. 1).

Wiąże się to również z dążeniem cukrowni do ograniczania kosztów związanych ze skupem surowca. Analizując dane zawarte w tab. 1, dotyczące kosztów utrzymania TPO, stwierdzamy, że poprzez stopniową likwidację punktów terenowych cukrownie zmniejszyły corocznie znaczną część kosztów stałych obciążających opłacalność produkcji cukru, uzyskując w 2003 r. wskaźnik 20%. Utrzymanie terenowych punktów skupu nie tylko pociąga za sobą określone koszty, ale jednocześnie utrudniona jest ich kontrola ze względu na ich odległość od cukrowni. Ograniczają możliwość oceny surowca, a także uniemożliwiają natychmiastowe reagowanie na występujące nieprawidłowości.

Skup surowca w cukrowni „Strzelin” SA od 2003 r. odbywa się wyłącznie na placu fabrycznym, wyposażonym w dwie wagi przystosowane do obsługi dużych

samochodów ciężarowych. Całość zintegrowana jest z nowo wprowadzonym systemem „Plantator”, wspomagającym obsługę placu. Dzięki temu systemowi prowadzona jest ewidencja skupionego surowca oraz pobranych wyśrodków w cukrowni prowadzącej skup oraz w cukrowni macierzystej na podstawie zapisanych ważeń, bez dodatkowych księgowości i kwitów. W pobliżu zlokalizowane jest laboratorium surowcowe, umożliwiające szybkie pobieranie próbek oraz przeprowadzenie ich analizy. W porównaniu z 1999 r. zauważamy wzrost ilości skupowanego surowca w dwóch ostatnich latach, a szczególnie w 2003 r. – aż o 19%. Było to związane ze zwiększeniem skupu buraków cukrowych ponad ilości wynikające z umów kontraktacyjnych, co z kolei było konsekwencją działań związanych z optymalizacją bazy surowcowej. W efekcie zrezygnowano ze sztywnego podziału rejonów plantacyjnych poszczególnych cukrowni, osiągając tym samym założony cel, jakim było zmniejszenie promienia dowozu buraków do 20 km. W związku z powyższym cukrownia „Strzelin” SA przejęła częściowo rejony odbioru buraków cukrowych dotychczasowych cukrowni: Łagiewniki, Pustków, Świdnica, Wróblin, Małoszyn.

Tabela 1. Zestawienie wybranych czynników charakteryzujących bazę surowcową i skup buraków cukrowych w cukrowni „Strzelin” SA w latach 1999-2003

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003
Liczba TPO	3	3	2	2	0
Koszty utrzymania TPO ogółem (zł)	683 228	589 621	584 401	451 572	542 539
% zmian	100,0	86,3	85,5	66,1	79,4
Skup buraków ogółem (t)	130 254	126 439	106 722	149 035	154 981
% zmian	100,0	97,1	81,9	114,4	119,0
Skup buraków na TPO (t)	54 490	46 228	22 081	18 925	0
Skup buraków na placu fabrycznym (t)	75 764	80 211	84 641	130 110	154 981
Skup buraków na placu fabrycznym w % całości	58,2	63,4	79,3	87,3	100,0
Średnia odległość dowozu buraków (km)	20	20	20	20	20
Koszty wywozu ziemi (zł)	37338	3500	13200	8700	12828
% zmian	100,0%	9,4	35,3	23,3	34,3
Koszty załadunku i doczyszczania (zł/t)	2,63	2,56	3,00	3,00	4,70
Udział rolnika w koszcie załadunku (%)	100%	100%	100%	100%	100%
Koszty transportu t buraków (zł/t)	4,51	4,70	5,27	5,77	6,07
Koszty skupu t buraków (zł/t)	12,19	13,00	14,54	14,91	15,35

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych księgowości surowcowej i finansowej cukrowni „Strzelin” SA.

Część skupionych buraków musiała być doczyszczana na placu fabrycznym. W porównaniu z 1999 r. w bardzo dużym stopniu udało się zmniejszyć koszty wywo-

zu ziemi zgromadzonej w jednej kampanii, bo aż o 66% w 2003 r. Uzyskano to w wyniku przeniesienia tych czynności na pole plantatora, co znalazło wyraz we wzroście kosztów załadunku i doczyszczania z 2,63 zł/t w 1999 r. do 4,70 zł/t w 2003 r., tj. o 79%. Wieloletnie doświadczenie sprawiło, iż cukrownia preferuje system skupu buraków pole–cukrownia, o czym świadczy 100% udziału rolnika w kosztach załadunku. Zostały wprowadzone harmonogramy imienne na odbiór buraków. Na harmonogramach wpisywano planowany termin dowozu lub odbioru wysłodków i wapna defekacyjnego. W cukrowni przygotowano dla przewoźników karty chipowe z kodem kreskowym. Plantatorzy po zakończeniu kampanii muszą te karty oddać do cukrowni. Przyjęty system odbioru buraków od producenta wymusza wydłużenie czasu przechowywania korzeni buraków cukrowych na polu plantatora. Stwarza to możliwości występowania różnych strat podczas złego przechowywania na odkrytych przyzmach. Dlatego cukrownia wprowadziła obowiązek okrywania przyzm z korzeniami włókniną. Ten zabieg pielęgnacyjny prowadzony jest na koszt plantatora. W analizowanym okresie nastąpił wzrost kosztów transportu w zł za tonę o 35% i kosztów skupu surowca o 19%.

4. Podsumowanie

Wejście Polski do Unii Europejskiej oznaczało dla przemysłu cukrowniczego szereg działań przystosowawczych do funkcjonowania w nowych strukturach. badania przeprowadzone w cukrowni „Strzelin” SA, dotyczące skupu surowca, wykazały liczne korzystne zmiany, które usprawiły sam skup i miały na celu głównie obniżenie kosztów produkcji cukru. Do ważniejszych usprawnień należy zaliczyć racjonalizację kosztów związanych z utrzymaniem TPO, wyrażającą się w ich likwidacji i koncentracji skupu na placu fabrycznym, co umożliwiła szybką ocenę jakości surowca w laboratorium, jak również ułatwia zarządzanie gospodarką surowcową. Wprowadzenie systemu komputerowego „Plantator” usprawiło ewidencję skupionego surowca i wysłodków odbieranych przez rolników z cukrowni. Rezygnacja ze sztywnego podziału rejonów plantacyjnych poszczególnych cukrowni wywarła wpływ na skrócenie promienia dowozu buraków od plantatora do cukrowni oraz na zmniejszenie kosztów transportu. Doczyszczanie buraków na polu u rolników spowodowało obniżenie kosztów związanych z wywozem ziemi z cukrowni. Wprowadzenie na stałe systemu skupu pole–cukrownia umożliwiło wprowadzenie dokładniejszego harmonogramu dostaw. Dużym usprawnieniem były karty chipowe z kodami kreskowymi wydane przez cukrownię przewoźnikom. Zastosowano w celach ochronnych okrywanie przyzm włókniną.

Literatura

- Gonet D., *Uwarunkowania produkcji cukru na przykładzie Cukrowni „Jawor” SA*, Roczniki Naukowe SERiA, t. IV, z. 2, Puławy 2004.
- Kopeć B., *Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych*, Skrypt AR we Wrocławiu, Wrocław 1983.
- Ryznar J., *Metody stosowane w pracy badawczej z zakresu doradztwa rolniczego*, Skrypt AR we Wrocławiu, Wrocław 1999.
- Stachak S., Woźniak Z., *Elementy metodologii nauk agroekonomicznych*, AR w Szczecinie, Szczecin 1981.
- Urban S., *Zmiany w polskim przemyśle cukrowniczym – ich przyczyny i następstwa*, Roczniki Naukowe SERiA, t. IV, z. 2, Puławy 2004.
- Urban S., Urban J., *Problemy zaopatrzenia surowcowego Cukrowni Wrocław*, „Wieś Jutra”1996, nr 8.

TRENDS OF CHANGES IN ORGANIZATION OF PURCHASING RAW MATERIAL FOR SUGAR INDUSTRY

Summary

The paper presents chosen elements influencing the purchasing centre in the sugar factory „Strzelin” SA between 1999 and 2003. It describes changes in the organization of the purchasing centre to reduce costs of sugar production.